

kongeriget via de driftsreformer, der gennemførtes på godserne i denne periode. Det gælder ikke blot Hørsholm og Bernstorf. F. eks. startede S. Løvenskjold på godset Løvenborg i Holbæk amt en omlægning til kobbeldrift i 1767. Landinspektøren, der forestod opmålingen og driftsomlægningen, var holsteneren J. M. Völckers, som også omtales hos Wolfgang Prange. Flere godsundersøgelser i kongeriget vil muligvis give flere eksempler på slesvig-holstensk påvirkning. Det skal dog ikke lægges Prange til last, at disse undersøgelser ikke er gennemført til skade for hans sammenligningsgrundlag.

Disse indvendinger må ikke tilsløre, at jeg finder Wolfgang Pranges undersøgelser inspirerende også for dansk landbohistorie.

Birgit Løgstrup

Sproglige vikingespor

JOHN GEIPEL: THE VIKING LEGACY. *The Scandinavian influence on the English and Gaelic languages.* Newton Abbot Devon 1971. 225 s. £ 4.25.

Interessen for vikingetogene og deres konsekvenser for den åndelige og materielle udvikling i Norden og Vesteuropa er stadig stigende, og litteraturen om disse emner er hastigt voksende; det gælder den videnskabelige som den mere populære. Herved har man også i stigende grad fæstet opmærksomheden på det store kildemateriale, der består af nordisk sprogstof i form af låneord, personnavne og stednavne i de lande, hvor skandinaviske erobrere bosatte sig i større eller mindre omfang. Det har vist sig, at de sproglige minder er i stand til at kaste lys over mange forhold vedrørende den nordiske bosættelse, som ikke fremgår af de direkte historiske beretninger eller det arkæologiske materiale, fx forholdet mellem nordboerne og den oprindelige befolkning, og – først og fremmest – udbredelsen på de britiske øer og i Frankrig af de forskellige nordiske nationaliteter, der deltog i vikingetogterne. Eksempelvis kan nævnes J. Adigard des Gautries store Arbejde *Les noms de personnes scandinaves en Normandie de 911 à 1066* (1954), der på grundlag af personnavnene afgør det gamle strids-spørgsmål, om den nordiske bosættelse i Normandiet hovedsagelig var dansk eller norsk; navnestoffet viser klart, at det første var tilfældet. Et andet eksempel er E. Ekwall's *Scandinavians and Celts in the North-West of England* (1918), der påviser, at det skandinaviske element i de nordvestlige grevskaber overalt er ledsaget af et betydeligt keltisk, og at skandinavisk sprog her må have været under stærk keltisk indflydelse. Forklaringen er, at den norske befolkning i disse egne ikke kommer direkte fra hjemlandet, men fra ældre norske kolonier på gælisk område (Irland), hvilket ikke direkte fremgår af beretningerne.

Forfatteren af *The Viking Legacy* – hvis familie ifl. smudsomslaget er »of Danish Extraction« – har påtaget sig den vanskelige opgave at give en populær

(eller halvpopulær) fremstilling af alle sider af den nordiske indflydelse på engelsk og gælisk, den første samlede behandling af emnet siden Worsaae i 1851 skrev sine »Minder om de Danske og Nordmændene i England, Skotland og Irland«. Det er tydeligt, at John Geipel har nogle af de absolut nødvendige forudsætninger for at løse den opgave, han har stillet sig. Han har åbenbart et solidt kendskab til de nordiske sprog og stor belæsthed i den omfattende litteratur.

Første kapitel handler om de germanske sprogs forhistorie, hvor man nok må siges at bevæge sig på endnu mere usikker grund end forfatteren forestiller sig, derefter om forholdet mellem nordisk og vestgermansk og endelig om den nordiske indflydelse på det (nord-)engelske lyd- og bøjningssystem.

I kap. 2 gives der en bred orientering om forløbet af vikingetogene til de britiske øer, og kap. 3 behandler de nordiske låneord, både i de gamle kilder og i moderne dialekter. Forholdsvis få skandinaviske låneord er overleveret i sen-oldengelske tekster, mens det vrimler med dem i mange litteraturværker fra den middelengelske periode. Højst er antallet i to tekster, *Ormulum* og *Havelok the Dane*, der begge stammer fra Lincolnshire, Danelagens hjerte, som forfatteren med rette kalder det. Mest gennemsyret med nordiske låneord er dialekterne på Shetlandsøerne, hvor det gamle »norn« (dvs. norrønt) først gik definitivt til grunde i det 18. årh., og på Isle of Man, hvor norsk blev afløst af gælisk omkring år 1400, men iøvrigt giver forfatteren en mængde eksempler på nordisk sprogstof i de nord- og midtengelske dialekter, deriblandt et selvhørt fra Lincolnshire, hvor en gammel mand fortalte ham om sine »forelders as ligs oot i' th' kirk-garth'«, en sætning som en dansker ikke behøver oversættelse til, men som næppe er umiddelbart forståelig for alle englændere.

Kap. 4, det længste afsnit, drejer sig om de skandinaviske stednavne, hvis udbredelse allerede Worsaae var klar over var udtryk for, hvor de vigtigste danske og norske bosættelsesområder fandtes. Worsaae regnede med 1400 skandinaviske bebyggelsesnavne i England. Nu er der fundet betydelig flere, og hvis man ville inddrage også mark- og naturnavne, blev tallet uendelig meget større. Et kort. s. 113 (baseret på et kort i P. H. Sawyers, *The Age of the Vikings* fra 1967) over engelske sognenavne af skandinavisk oprindelse viser meget klart den nordiske bosættelses udbredelse, der stort set følger grænserne for Danelagen, bortset fra at Staffordshire og Essex falder udenfor det nordiske bosættelsesområde, idet der i disse grevskaber kun er ganske få nordiske sognenavne. Geipel gør udførligt rede for navneled, der er karakteristiske for henholdsvis dansk og norsk bosættelse, og for det gæliske element, der ledsager den norske bosættelse i de nordvestlige grevskaber. Endvidere for rester af specielt norske bøjningsformer, særlig genitiven på -ar overfor dansk -a med tidligt svind af r-et; jfr. fx engelsk Aismunderby, hvor første led er den gamle gen. Ásmundar, af mandnavnet Ásmundr, overfor dansk Asmunda Thorp med den yngre gen.-form af samme personnavn, ca. beg. af 12. årh. i *Necrologium Lundense*. Forfatteren gør mærkeligt nok kun lidt ud af de tusinder og atter tusinder af marknavne af

nordisk oprindelse – eller i alt fald dannet af nordisk ordstof – der findes rundt om i Danelagen. Mange er behandlet i de hidtil udkomne Danelags-bind i English Place-Name Society's serie, og er altså let tilgængelige, men overordentlig mange venter endnu på at blive fremdraget fra middelalderlige og senere dokumenter. De er faktisk en hovedkilde til viden om det skandinaviske ordforråd i England. Et enkelt eksempel, Tyger Holt, der citeres efter Streatfields bog *Lincolnshire and the Danes* (1884), kan ikke, som formodet, indeholde ordet teigr »jordstrækning«, bl. a. fordi nom. -r ikke ville blive bevaret (jfr. det tilsvarende moderne svenske teg). Også mod enkelte andre navnetolkninger kan der rejses indvendinger, fx mod opfattelsen af første led i Keadby, Lincolnshire, som ordet hede; det er i virkeligheden det gammeldanske mandsnavn Kæti.

Kap. 5 behandler personnavnene. Forfatteren regner med c. 530 skandinaviske fornavne fra engelske kilder, medregnet nogle, der kun er kendt fra stednavne, og tallet er utvivlsomt for lavt ansat. Hertil kommer talrige efternavne af skandinavisk oprindelse eller indeholdende skandinavisk sprogstof. I modsætning til stednavnene er personnavnene ikke indskrænket til områder for nordisk bosættelse, selv om de der er særlig talrige, men de breder sig tidligt over hele England for atter at blive trængt tilbage af kontinentalgermanske navne som Robert, Roger, Walter osv., da den normanniske indflydelse efter erobringen begynder at gøre sig stærkt gældende.

Appendix 1 indeholder et udvalg af nordiske låneord i moderne engelsk rigssprog. Forfatteren har her udmærkede hjælpemidler, først og fremmest *New English Dictionary*, og de allerfleste lån turde være sikre nok. Der er dog nogle tvivlsomme eller umulige imellem. Ordet clown opfattes som et muligt lån fra (et ord identisk med) nysislandsk klunni »klodsmajor«, hvad der næppe kan forenes med formen; clown, hvorfra det danske klovn, må vist stadig betragtes som etymologisk dunkelt. Et andet eksempel er spray »kvist«, der sammenstilles med dansk sprag »kvas«, men det danske ord forudsætter et gammeldansk *sprak eller måske snarere *spragg; jfr. svensk dial. spragge »afskåret gren« o. lign. Spray, middelang. spraye, er sikkert af hjemlig oprindelse og forudsætter oldeng. *spræg (således bl. a. A. H. Smith i *English Place-Name Society* XXVI 139). At ordet er af hjemlig rod, forenes også bedst med det faktum, at det er almindeligt i stednavne i et område så fjernt fra Danelagen som Devon.

Appendix 2 indeholder et stort udvalg af britiske efternavne af mulig eller delvis skandinavisk oprindelse. At der i de moderne engelske familienavne er et betydeligt nordisk element er hævet over enhver tvivl. Blandt bogens eksempler er der således mange, der består af nordiske fornavne, der er gået over til at bruges som tilnavne (en udvikling der også kendes fra Danmark i nyere tid), og som er let genkendelige. Det drejer sig om navne som Ashkettle (nord. Áskettill), Fastolf (Fastulfr), Hacun, Haldane (Halfdan), Osgod (Ásgautr), Osmund (Ásmundr) Thurkle (þorkell), Thurgood (þorgautr) og adskilligt flere. Mange moderne familienavne er også stednavne eller stednavneelementer af nordisk oprindelse, f. eks. Blamyre (af adj. blå og myr »mose«) Crook (krog) Garth

(gård) Fell (fjeld), Holme, Hulm (gammel, ikke-omlydt sideform til holm, der også forekommer i engelske stednavne) Slack (af oldnord. slakki »dal«) Wroe og Wray (begge af ordet vrå som stednavn eller stedsbetegnelse). Oprindelsen til mange af listens navne er dog vanskelig eller umulig at fastslå, bl. a. fordi der praktisk talt aldrig citeres ældre former af dem, så den må bruges med nogen forsigtighed.

Bogen er forsynet med en temmelig omfattende litteraturliste, men den kan naturligvis ikke gøre krav på fuldstændighed. Af vigtige værker, som er glemt, er der særlig grund til at nævne D. Hofmann, Nordisch-englische Lebnbeziehungen der Wikingerzeit (= Bibliotheca Arnarnagnæana vol. XIV), men i afsnittet om personnavnelitteratur ville man fx. også gerne have set Björkmans Englische Namenstudien og A. H. Smiths Early Northern Nick-Names and Surnames (i Saga Book 1934). En anden indvending er, at afhandlinger ofte er medtaget med sted og årstal, men uden angivelse af, at de skal søges i et festskrift eller tidskrift, fx står der efter Ekwalls afhandling »How long did the Scandinavian language survive in England«, kun »Copenhagen 1930«. Det havde været praktisk at tilføje, at den stammer fra A Grammatical Miscellany offered to Otto Jespersen.

Det havde nok været mest taktfuldt at forbigå trykfejlene, men de forekommer i så store mængder, at man vanskeligt kan undlade at nævne dem. På s. 60 citeres den formentlig danske besværgelsesformel fra Cambridge. Her er det første ord kuril blevet til gyiril, skønt teksten ellers ikke er normaliseret, uigi er blevet til uiki, (þ)orsa trutin til þarsa trutin og iuril til Iyiril. Særlig floerer tryk- eller sjuskefejl vistnok i litteraturlisten. Steenstrups Normannerne er blevet til Normænerne, i E. Björkmans Nordische Personennamen in England in alt- und frühmittelenglischer Zeit er »alt- und« udeladt, ligeså ordet »personal« i v. Feilitzens The Pre-Conquest personal names of Domesday Book, og en titel som »Altnordischen Personennamen bei den Angelsachsen« røber ikke nogen overvældende respekt for den tyske grammatik, men alt dette kan jo let rettes i en ny udgave, som der formodentlig og forhåbentlig bliver brug for.

Trods bogens iøjnefaldende svagheder vil anm. nemlig gerne slutte med at anbefale den som en populær introduktion i et vigtigt emne, som mange sprogligt interesserede læsere kan have glæde af. Den indeholder et meget rigt stof til belysning af den nordiske indflydelse på de britiske øer, og den er det eneste moderne værk, der tager hensyn til hele det engelske og gæliske område.

Kristian Hald